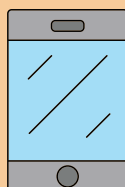
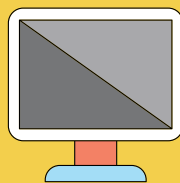
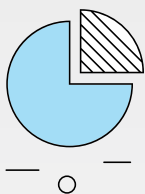

**ANALIZA PROJEKATA SA TEMOM
ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE I
EKOLOGIJE KOJE JE PODRŽALO
MINISTARSTVO KULTURE I
INFORMISANJA U 2020. GODINA**

Dokument je nastao u okviru projekta *Da li se zloupotrebljavaju javna sredstva? Monitoring procesa državnog finansiranja medijskih projekata* koji BIRN realizuje u partnerstvu sa Nezavisnim udruženjem novinara Srbije, a koji je podržala Fondacija za otvoreno društvo, Srbija. Bavi se monitoringom potrošnje javnog novca u medijskom sektoru i potencijalnim zloupotrebama i korupcijom koji u tom procesu mogu da se jave. Netransparentna, nekontrolisana i arbitrarna potrošnja javnog novca prepoznata je kao jedan od najefikasnijih mehanizama tzv. meke cenzure, koji negativno utiče na ekonomsku održivost medija, a time i na njihovu nezavisnost. Dokument donosi i preporuke kako da se ova oblast bolje reguliše.

Autorka: Larisa Ranković

Urednice: Dragana Žarković Obradović

Saradnice: Tanja Maksić i Milica Milić

Beograd, 2021

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

Stavovi i informacije iznete u dokumentu isključiva su odgovornost BIRN-a i ne izražavaju stavove Fondacije za otvoreno društvo, Srbija.

SADRŽAJ

I REZIME.....	4
II EKOLOŠKA SITUACIJA U SRBIJI.....	6
III MEDIJSKA OBRADA EKOLOŠKIH TEMA.....	8
IV METODOLOGIJA I UZORAK.....	11
V NALAZI.....	16
VI ZAKLJUČAK.....	22
VII PREPORUKE.....	23

I REZIME

Zaštita životne sredine i ekologija poslednjih godina dobijaju sve veću pažnju građana, aktivista i organizacija civilnog društva, pa i medija. Razloga za to ima na svim nivoima - od lokalnog do globalnog, zbog posledica zagađenje prirodnih resursa i klimatskih promena.

Interes medija za ekološke teme je vidljiv i među projektima koje je podržalo Ministarstvo kulture i javnog informisanja 2020. godine kroz konkurse za javno informisanje.

Ako se projekti realizovani u štampi, na radiju, Internetu i televizijama razvrstaju po temama top tri teme od javnog interesa u Srbiji su mladi - 42, zatim tradicija i istorija – 40 i ekologija - sa 34 projekta.

Ove teme nesporno zadovoljavaju definiciju javnog interesa, koji podrazumeva „podršku proizvodnji medijskih sadržaja u cilju zaštite i razvoja ljudskih prava i demokratije, unapređivanja pravne i socijalne države, slobodnog razvoja ličnosti i zaštite dece i mladih, razvoja kulturnog i umetničkog stvaralaštva, razvoja obrazovanja, uključujući i medijsku pismenost kao deo obrazovnog sistema, razvoja nauke, razvoja sporta i fizičke kulture i zaštite životne sredine i zdravlja ljudi“, ali način na koji im se pristupa u velikoj meri ne odgovara na goruće probleme i interese građana.

Na primer, najveći broj projekata se ekologijom i zaštitom životne sredine bavi uopšteno, kolažno i kroz edukativan pristup temi. Tek nekolicina projekata se izdvaja od ovog proseka pristupom i kvalitetom proizvedenog medijskog sadržaja.

Takođe, iako su neki od projekata obradili teme svestrano, uz dosta sagovornika, značajna logistička ulaganja, i stvorili sadržaje koji pružaju značajne uvide, uočljivo je da nema istraživačkih novinarskih formi ni dubljeg zalaženja u pitanja odgovornosti.

I kada se ukazuje na odgovornost za loše stanje životne sredine, uglavnom lokalne i nacionalne administracije, to je na opštem nivou, kroz formulacije da bi neku određenu meru trebalo sprovesti, ili da ona nije sprovedena od strane nadležnih.

Konkretnih primera kako je neka korisna mera sprovedena u drugom delu zemlje, ili drugoj državi je malo.

Izveštaj nudi niz preporuka medijima i nadležnom Ministarstvu, koje između ostalog, predlažu držanje ekoloških tema visoko na agendi, završetak rada na izmenama i dopunama Zakona o javnom informisanju i medijima, kao i proaktivniji i analitički pristup u medijskoj obradi tema.

II EKOLOŠKA SITUACIJA U SRBIJI

Potreba i značaj zaštite životne sredine u Srbiji regulisani su njenim najviši pravnim aktom - Ustavom ("Sl. glasnik RS", br. 98/2006) gde se u članu 74 navodi:

„Svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i na blagovremeno i potpuno obaveštavanje o njenom stanju.

Svako, a posebno Republika Srbija i autonomna pokrajina, odgovoran je za zaštitu životne sredine.

Svako je dužan da čuva i poboljšava životnu sredinu.“

Zagađenje vazduha, problemi sa rečnim tokovima u oblastima gde se grade mini hidro-elektre, planovi za izgradnju rudnika, nekontrolisana seča šuma, loše upravljanje otpadom, nedostatak kontrole najvećih zagađivača i ostale ekološke crne tačke, okupili su u aprilu ove godine nekoliko hiljada ljudi na „[Ekološkom ustanku](#)“ u Beogradu, jednom od najvećih skupova posvećenih zaštiti životne sredine ikada održanim u Srbiji.

O tome da je ekologija dospela u žižu javnosti, govore i skoro svakodnevni samoorganizovani protesti građana, zbog neplanske gradnje, uništavanja zelenih površina, buke, zagađenja ili nestašice vode, odlaganja otpada, planova za izgradnju fabrika ili otvaranje rudnika koji bi dalje narušili životnu sredinu. Njima se pridružuju i javne ličnosti, kao i deo ekspertske zajednice.

Za to vreme, aktivnosti na nivou države, lokalnih samouprava, domaćeg i stranog biznisa, često su nedovoljne, ili štetne kada je zaštita životne sredine u pitanju.

O zaštiti životne sredine u regionu Evropska unija brine kroz „Zeleni plan za Zapadni Balkan“, strateški dokument Evropske unije usvojen u decembru 2019. koji svojom sveobuhvatnošću i metodologijom prati „Evropski zeleni dogovor“ (European Green Deal). Ovakav plan je bitan zbog evropske perspektive balkanskih zemalja, ali i zato što klimatske promene, zagađeni vazduh i voda ne znaju za granice. Zeleni dogovor je sastavni deo strategije Komisije za sprovođenje Programa Ujedinjenih nacija do 2030. i ciljeva održivog razvoja.

Ukupni troškovi za zaštitu životne sredine u 2019. godini u Srbiji iznosili su 42,3 milijarde dinara, što je za 10,7 odsto više nego prethodne godine, navodi [Republički zavod za statistiku](#), a piše Nova ekonomija, u [tekstu](#) koji je objavljen u okviru konkursa koji je bio predmet analize.

Ipak, kada se pogledaju specifične oblasti, situacija je manje optimistična. Na primer, u Srbiji se [prečisti](#) samo 16 odsto otpadnih voda ispuštenih u kanalizaciju i u 168 gradova i opština postoji oko 40 pogona za prečišćavanje od kojih je većina zastarela. Kako bi se postigao kvalitet vode koji je u skladu sa Okvirnom direktivom o vodama Evropske unije. Za postizanje onoga što je navedeno u Strategiji upravljanja vodama, potrebno je 5,4 milijardi evra, od kojih 3,9 milijardi evra treba izdvojiti za kanalisanje i zaštitu voda, dok ostatak od 1,5 milijardi evra treba izdvojiti za izgradnju atmosferske kanalizacije do 2034. godine.

III MEDIJSKA OBRADA EKOLOŠKIH TEMA

Kakva je u celom procesu uloga medija, koje informacije i na kakav način oni objavljuju kada su ekološke teme u pitanju? I kako su mediji koji su u 2020. godini dobili grantove Ministarstva kulture i javnog informisanja izveštavali o ovoj temi?

U [Zakonu o javnom informisanju i medijima](#), u članu 15, navodi se da se javni interes u javnom informisanju, uz druge teme, ostvaruje, između ostalog, podsticanjem proizvodnje medijskih sadržaja iz sfere zaštite životne sredine.

Ovo je svakako značajno pitanje za celokupnu medijsku produkciju – da li oni čiji je zadatak da informišu, istražuju i edukuju to rade na profesionalan način, da li pružaju istinite, relevantne i pravovremene informacije, a posebno je značajno kada su medijski sadržaji podržani kroz budžet, dakle sredstvima samih građana kojima su te informacije i namenjene.

Što se tiče analize medijskog pristupa temama zaštite životne sredine nekoliko skorašnjih istraživanja mogu nam dati polaznu osnovu.

„U poslednjih par godina u Srbiji se sve više govori o ekološkim problemima. Stiče se utisak da građani više pažnje pridaju ovim temama, te da ih stanje životne sredine u Srbiji, a i u svetu sve više zanima“, navodi se u [analizi](#) izveštavanju o ekološkim temama koje je sproveo portal Klima 21. Istraživanjem su obuhvaćeni portali N1, Blic, Danas i B92. Praćeno je njihovo izveštavanje u periodu od početka januara 2018. do kraja maja 2021. godine. U ovom opsegu od 41 meseca, praćeno je kako i koliko mediji izveštavaju po pitanju termina klimatskih promena, globalnog zagrevanja, zagađenja vazduha, požara i deforestacije. I dok se zaključuje da se o pitanjima klimatskih promena i zaštite životne sredine sve više izveštava, ostaje činjenica da je početna pozicija bila prilično niska, odnosno da do skoro nismo mogli mnogo da čujemo o ovim temama u domaćim medijima. U zaključku se navodi da je pohvalno to da su mediji prepoznali klimatske promene kao važnu temu za izveštavanje, ali je primetno i da se većina članaka zasniva na agencijskim vestima koja prenose pisanja globalnih medija, odnosno da je broj domaćih novinara koji se specijalizuju za ove teme još uvek nizak.

Na [panelu](#) posvećenom informacijama o zaštiti životne sredine i pitanju koliko je teško doći do njih, održanom krajem juna ove godine, koji je organizovao Poverenik

za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti u okviru USAID-ovog projekta za odgovornu vlast, ekološki aktivisti su poručili da je veoma teško ostvariti pristup informacijama od javnog značaja „u zarobljenoj državi, kakva je Srbija“. Prema podacima iz Kancelarije poverenika za informacije od javnog značaja iznesenim na ovom skupu, od 1. januara 2015. do 20. juna 2021. Povereniku je dostavljena 531 žalba zbog informacija u vezi sa zaštitom životne sredine, od toga čak 301 zbog ćutanja uprave. Čak 90,25 odsto žalbi je bilo osnovano, što pokazuje koliko treba da se radi na podizanju kvaliteta rada organa vlasti. Iz Kancelarije poverenika poručuju da organi javne vlasti moraju proaktivno da objavljuju podatke iz oblasti životne sredine.

Nemanja Nenadić iz organizacije Transparentnost Srbija skrenuo je, međutim, pažnju na to da se novim izmenama Zakona o pristupu informacijama od javnog značaja uvode nove mogućnosti za ograničavanje prava u svim oblastima, a posebno u oblasti zaštite životne sredine.

[Anketno istraživanje](#), koje je tim Instituta za sociološka istraživanja sproveo 2018. godine na reprezentativnom uzorku građana Srbije,¹ pokazalo je da informacije o ekološkim prilikama građani najčešće dobijaju iz nacionalnih (34%) i lokalnih medija (26%) i u neformalnim razgovorima s prijateljima, komšijama i kolegama (26%)². Takođe je utvrđeno da svega 7% građana ima poverenja u informacije o zagađenju koje dolaze od vlade i vladinih tela, 8% u one koje izdaju nadležna ministarstva i predstavnici lokalnih vlasti. Delimično poverenje u informacije koje dolaze iz sva tri izvora ima približno jedna trećina ispitanika

„Kada je u pitanju izveštavanje medija o najakutnijim ekološkim problemima, prepoznaju se ograničenja medijske scene u Srbiji prisutna i kada je reč o drugim temama – nedostatak medijskih sloboda, ograničen pristup izvorima i informacijama, nedovoljni kapaciteti novinara kao i nizak nivo poverenja u medije i institucije.“

[Razvojno-edukativna funkcija medija](#) - relevantna za temu koju smo obrađivali - je takva da u velikom broju slučajeva novinari ne ostaju distancirani, već učestvuju, intervenišu i promovišu društvene promene. Ta uloga može imati nekoliko vidova, od kojih su dve najdominantnije Agent promene - posebno bitna u tranzicionim društvima i onima koja prolaze kroz razvojne promene – ovde novinar zagovara društvene promene i pokreće političku i socijalnu reformu; Uloga edukatora - obuhvata pedagošku funkciju

¹ Nije bilo posebno fokusirano na ekološke aspekte delovanja, ali jeste uzelo u obzir neke njegove važne elemente.

² Strana 61.

novinarstva, gde novinari podižu svest javnosti i promovišu znanje i njegovu primenu u percepciji problema³. U obrađenim projektima mediji su uglavnom preuzeli ulogu edukatora. Uloga agente promene najuočljivija je u projektu „Vojvođanske zelene inicijative“ kroz dokumentarni TV serijal „Zelena patrola na delu“.

Kada se u našoj javnosti govori o edukativnoj ulozi medija o pitanjima životne sredine, ona se najčešće pominje u kontekstu medijskog uticaja na decu i mlade. I dok svakako ne bi trebalo zanemariti ovaj aspekt, obrazovanje cele populacije je od izuzetnog značaja, imajući u vidu da se o ovoj temi nedovoljno zna, a da su posledice zanemarivanja, ili aktivnog narušavanja okruženja u kome živimo devastirajuće.

Dobar deo analiziranih medija je to i shvatio. Sa druge strane, edukativni pristup ekološkim temama je bezbedniji od onog u kome se problematizuju odluke vlasti na različitim nivoima i industrija čije aktivnosti narušavaju životnu sredinu.

---

³ Strana 142

IV METODOLOGIJA I UZORAK

Ministarstvo godišnje raspisuje ukupno devet različitih konkursa, a ova analiza obuhvata četiri konkursa raspisana u 2019, a realizovana u 2020. godini ukupne vrednosti 169.000.000 dinara. Ova četiri konkursa su odabrana jer podržavaju javno informisanje u najširem smislu, i za razliku od ostalih konkursa nisu specijalizovani za pojedine oblasti/posebne publike. U okviru njih, analizom su obuhvaćeni projekti koji za osnovnu temu imaju zaštitu životne sredine i ekologiju.

Obuhvaćeni su konkursi raspisani za različite tipove medija i to:

- Konkurs za sufinansiranje projekata proizvodnje medijskih sadržaja za internet medije u 2020. godini (ukupno predviđeno 30 000 000,00 dinara), ukupno podržana 62 projekta;
- Konkurs za sufinansiranje projekata proizvodnje medijskih sadržaja za radio medije u 2020. godini (ukupno predviđeno 30 000 000,00 dinara), ukupno podržano 59 projekata;
- Konkurs za sufinansiranje projekata proizvodnje medijskih sadržaja za štampane medije i servise novinskih agencija u 2020. godini (ukupno predviđeno 34 000 000,00 dinara) za ukupno 57 podržanih projekata;
- Konkurs za sufinansiranje projekata proizvodnje medijskih sadržaja namenjenih televiziji u 2020. godini (ukupno predviđeno 75 000 000,00 dinara), ukupno 102 podržana projekta.

Među projektima koji su dobili podršku kroz ova četiri konkursa identifikovano je 34 koji se bave temom životne sredine i ekologije. To znači da je nešto više od deset odsto ukupno podržanih projekata (290) posvećeno ovoj temi.

Ukupna vrednost podržanih projekata je 18.324.500,00 dinara.

Za tri projekta izveštaji i materijali nisu poslani u predviđenom roku - neki su u saglasnosti sa Ministarstvom imali anekse na ugovore kojima im se odobrava produženje roka. U trenutku preuzimanja materijala u Ministarstvu taj rok je za neke medije već istekao, a nekima je važio do kraja juna. Za tri projekta iz tehničkih razloga nismo imali materijale. Tako je ukupno prema kodnom obrascu analizirano 28 projekata, odnosno 69 jedinica medijskog sadržaja.

Tabelarni prikaz uzorka:

Naziv medija	Vrsta medija	Naziv projekta	Iznos odobrenog budžeta
Medijski istraživački centar	Internet	Ekološki koraci	350.000,00
Nezavisno društvo novinara Vojvodine	Internet	Mladi novinari za zaštitu životne sredine - pravo na čistu vodu, vazduh i zemlju	350.000,00
Društvo za novinsko izdavačku delatnost Dan Graf d.o.o.	Internet	Kako i gde građani Srbije odlažu elektronski otpad?	550.000,00
Preduzeće za informisanje i marketing mreža radio stanica televizija portal Global Media Broadcast d.o.o. Beograd - Stari Grad	Internet	Čist vazduh za zdraviji život	650.000,00
Beograd Business Info Group d.o.o. Beograd - Stari Grad	Internet	Zaštita životne sredine - Otpad nije za bacanje	500.000,00
RTV Preševa	Internet	Mlad i zelen	400.000,00
Udruženje građana Zdravko	Internet	Da ne ostane nepoz NATO (Serijal tekstova koji treba da doprinese boljem informisanju o posledicama NATO agresije)	600.000,00
Istraživački centar za odbranu i bezbednost	Internet	Bezbednosna kultura u zaštiti životne sredine	500.000,00
Zoran Nikolić PR internet i istraživanje javnog mnjenja KV Novosti Kraljevo	Internet	Između nečijeg i ničijeg	450.000,00
Privredno društvo Televizija Pirot DOO, Pirot	Televizija/TV produkcija	Vrednosti i retkosti Stare planine	1.000.000,00
RTV Marš	Televizija/TV produkcija	Osvesti se	500.000,00

Društvo sa ograničenom odgovornošću Televizija Fruška gora, Ruma	Televizija TV produkcija	Posadimo drveće da nam rodi kiseonik	1.300.000,00
Info Centar d.o.o. Tutin	Televizija TV produkcija	Naši biseri, spomenici prirode	600.000,00
Branko Ćirić PR Agencija za produkciju dizajn i marketing Digital marketing Sremska Mitrovica	Televizija TV produkcija	Plava planeta-Srbija	800.000,00
Centar za kulturu i ekologiju PanArt	Televizija TV produkcija	Vode Srbije	500.000,00
Goran Polovina PR proizvodnja audio vizuelnog i televizijskog programa EKO MEDIJA Subotica	Televizija TV produkcija	Upravljanje otpadom	500.000,00
Udruženje stakleno zvono	Televizija TV produkcija	Ekološki e-TV magazin Stakleno zvono, Ekolokalizacija otpada	800.000,00
Vojvođanska zelena inicijativa	Televizija TV produkcija	Dokumentarni TV serijal Zelena patrola na delu	1.000.000,00
Televizija Požega d.o.o. Požega	Internet	Požega na putu ekološke opštine	1.100.00,00
Medijski centar Radio Kometa-Klik d.o.o.	Radio	Eko-klik	430.000,00
Radio-Televizija Bujanovac d.o.o. Bujanovac	Radio	Eko budućnost	1.000.000,00
DOO Istok Company Salaš	Radio	Grad u ekološkoj magli	400.000,00
Preduzeće za proizvodnju, trgovine i usluge Reks d.o.o. Kikinda	Radio	Čuvari prirode	400.000,00
RTV M d.o.o. Knjaževac	Radio	Zaštita životne sredine - Kako da je sačuvamo?	400.000,00
Katarina Radović PR Agencija za proizvodnju kinematografskih dela i televizijskog programa K Media Star Novi Pazar	Radio	Eko mozaik Novog Pazara	444.000,00

Adria Media Magazine d.o.o. Beograd-Stari grad Održiva moda za zaštitu životne sredine	Štampa	Održiva moda za zaštitu životne sredine	450.000,00
Dragan Grujić PR Agencija za novinarstvo i izdavaštvo Mačva media sistem Bogatić	Štampa	Život sa cisternama	400.000,00
Društvo sa ograničenom odgovornošću za informacione tehnologije Kompjuter centar Bor	Štampa	Eko-poljoprivreda-nova energija sela	400.000,00
Društvo sa ograničenom odgovornošću ALBOS za proizvodnju, promet i izdavačku delatnost Kruševac	Štampa	Sačuvajmo alternativna izvorišta pitke vode	500.000,00
Institut za održivi razvoj i zaštitu životne sredine Zeleni krug	Štampa	Finansiranje životne sredine iz "zelenih" fondova u lokalnim samoupravama u Republici Srbiji	400.000,00
Ekološko udruženje građana Zeleno pitanje	Štampa	Školski zeleni press 2020.	400.000,00
Udruženje Mens sana - vita sana	Štampa	Zdrava Srbija	500.000,00
Udruženje Agroprofit	Štampa	Dobra poljoprivredna praksa u zaštiti životne sredine	400.000,00
Privredno društvo za reklamu i propagandu RESPECT MEDIA d.o.o. Smederevo	Štampa	Šta to (u)dišemo	400.000,00

Podaci su prikupljeni na osnovu Zahteva za pristup informacijama od javnog značaja kojim su istraživači tražili sledeće:

- predlog projekta i narativni izveštaj;
- celokupan medijski sadržaj koji je proizveden.

Finansijski izveštaji nisu obuhvaćeni ovim istraživanjem. Zahtevom je tražen uvid u dokumentaciju, a potom i samostalno kopiranje potrebnog materijala.

U analizi sadržaja za jedinicu analize uziman je jedan projekat, odnosno sadržaji objavljeni u okviru njega. Analiza je rađena na osnovu posebno dizajniranog kodeksa, instrumenta kojim su se ocenjivale posebne karakteristike sadržaja. Kodeks sadrži ukupno 19 kategorija i to: naziv institucije, naziv medija, naziv projekta, tip medija, društvene grupe kojim se sadržaj bavi, sadržinska relevantnost priloga, glavni i ostali izvori u sadržaju, povod za izveštavanje, da li se ukazuje na odgovornost nekog subjekta i kog, da li se ukazuje na moguća rešenja problema ili primere dobre prakse, da li su u sadržaju uočene teške povrede Etičkog kodeksa, kojim aspektom ekoloških tema se prilog bavi, žanrove, kao i na kom nivou se problem razmatra.

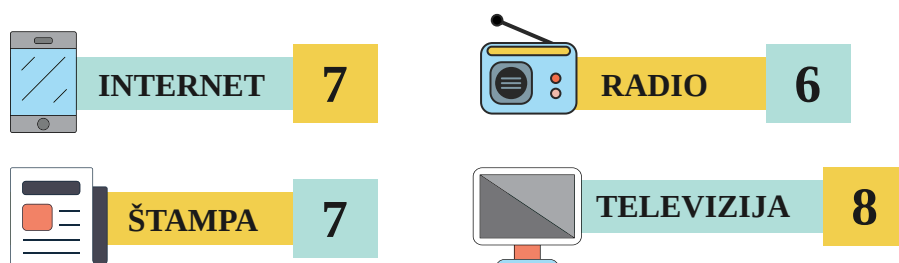
V NALAZI

PREGLED REZULTATA

Daleko najveći broj projekata - od onih za koje smo imali materijale za analizu - bavi se generalnom ekološkom situacijom.

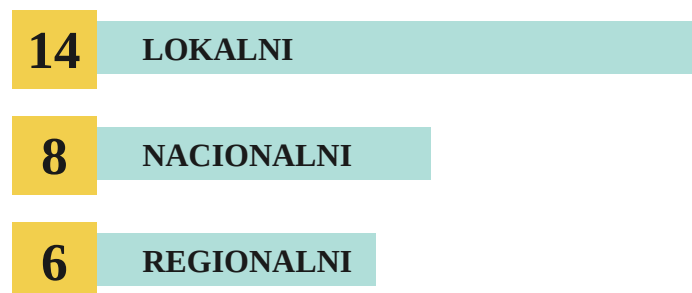
Projekti posvećeni životnoj sredini i ekologiji realizovani su:

U nekim slučajevima, projekti su realizovani u video formatu na Internetu, a emitovani na televizijama sa kojima je nosilac projekta sklopio dogovore.

Tip medija

Tip pravnih lica

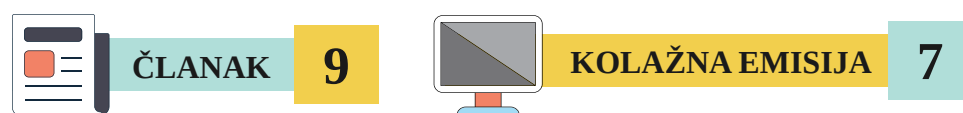
NA NACIONALNOM NIVOU

13
projekata

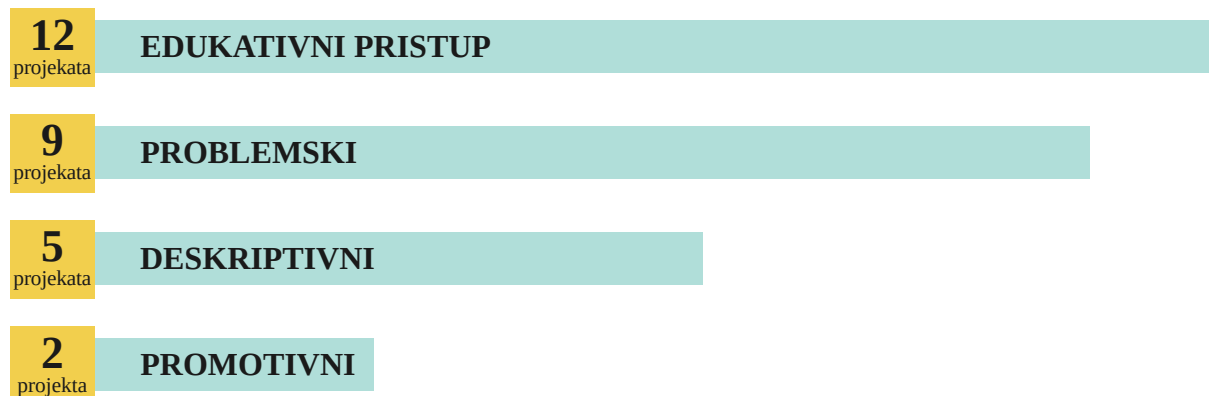
NA LOKALNOM

10
projekata

NAJPRISUTNIJE NOVINARSKE FORME SU:

PRISTUP OBRADI TEME

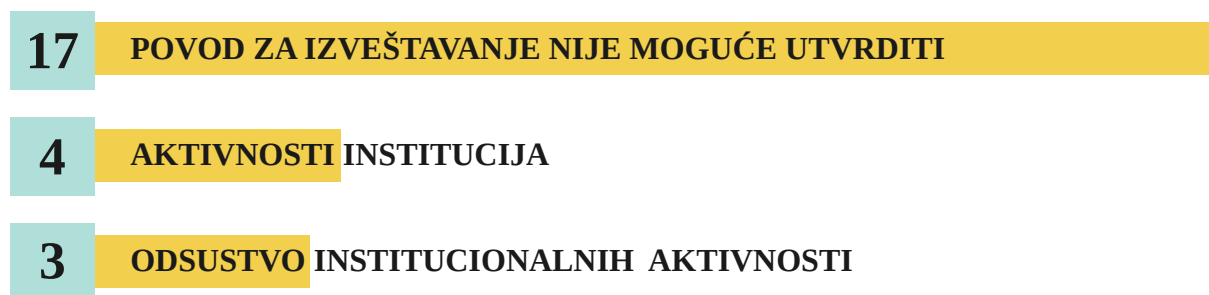
SADRŽAJI SU U NAJVEĆEM
BROJU SLUČAJEVA
NAMENJENI OPŠTOJ
POPULACIJI

25
projekata

3
projekta

POSEBNE GRUPE,
I TO DECA I MLADI

POVOD ZA IZVEŠTAVANJE

GLAVNI IZVORI SU U PODJEDNAKOM BROJU

12 ODGOVORNOST ZA STANJE ŽIVOTNE SREDINE SE U MEDIJSKIM PRILOZIMA U VELIKOM BROJU SLUČAJEVA

6 NE PRIPISUJE NI JEDNOM AKTERU. TAMO GDE SE TO ČINI, NAJVIŠE SE UKAZUJE UOPŠTENOM NA ODGOVORNOST DRŽAVE

3 LOKALNE SAMOUPRAVE I GRAĐANA SA PO TRI SLUČAJA

SLUČAJEVI KOJI UKAZUJU NA MOGUĆA REŠENJA ILI PRIMERE DOBRE PRAKSE

18

10

SLUČAJEVI KOJI NE UKAZUJU...

PRISTUP TEMI

U pozivu Ministarstva se navodi da se podstiče analitičko-istraživački pristup. Međutim, kroz podržane projekte nije otvorena ni jedna velika, nova tema, otkrivena afera iz oblasti ekologije, ili dokumenti koji prethodno nisu bili dostupni javnosti.

Ovaj nalaz u skladu je sa trendom koji istraživači BIRN-a notiraju u svojim [izveštajima](#) poslednjih godina da potencijalno osetljive teme, odnosno kritički pristup temi, teško mogu da računaju na podršku kroz konkursno finansiranje sadržaja od javnog interesa.

Najveći deo projekata je imao informativno-edukativnu ulogu - bez obzira na to da li su pokrivali širi spektar tema, ili su se bavili jednom oblašću iz domena zaštite životne sredine.

Neki su to uradili sa više uloženog znanja, truda i kapaciteta, koristeći zahtevnije medijske forme i razgovarajući sa većim brojem sagovornika, a neki su to uradili u formi crtica. Potonji medijski prilozima ne ostvaruju u dovoljnoj meri javni interes koji je cilj ovog konkursa, ali pružaju neke osnovne informacije o ekološkim temama.

U najvećem broju slučajeva nije moguće utvrditi neposredni povod za izveštavanje - uglavnom su obrađene teme koje su duže prisutne u nekoj lokalnoj sredini, regionu, ili na nivou cele države što odgovara edukativnom karakteru projekata.

Ekološka situacija se u analiziranom uzorku retko stavlja u širi kontekst - bilo na praktičnom nivou, kroz ostvarene saradnje, ili ukazivanjem na to kao su određeni problemi rešeni na drugim mestima. Ipak, postoje izuzeci, npr. u jednoj od emisija „Eko mozaik Novog Pazara“ govori se o tome kako je u Rumuniji organizovana reciklaža stakla. Ukazivanje na to šta bi generalno bilo dobro rešenje za neki problem preovlađuje u odnosu na konkretne primere kako je takav ili sličan problem već negde rešen.

U projektu posvećenom navodnim zdravstveno-ekološkim posledicama NATO bombardovanja 1999. godine primetan je značajan stepen politizacije i nedostatak profesionalne obrade ove teme (projekat „Da ne ostane nepozNATO - Serijal tekstova koji treba da doprinese boljem informisanju o posledicama NATO agresije“ Udruženja građana Zdravko). Teza koja se zastupa u gotovo svim tekstovima nastalim u okviru projekta je da je životna sredina u Srbiji „nepovratno zatrovana“, kao i zdravlje građana narušeno korišćenjem osiromašenog uranijuma. Međutim, ni u jednom od njih nije dat prostor [doktorima](#) koji tvrde da ne postoji direktna veza između prisustva osiromašenog uranijuma u okruženju i oboljevanja od raka, ili telima koja se ovom problematikom [još uvek bave](#) i nemaju konačne zaključke. U obrazloženju kojim je projekat odobren navodi se da uočen značaj „realizacije projekta kroz podizanje svesti o posledicama bombardovanja“. Nije do kraja jasno kako obrada teme, sa nedovoljno proverenim podacima i jednostranim sagovornicima, doprinosi boljoj informisanosti građana.

IZVORI

Kao što je već konstatovano u uvodu, ekologija i zaštita životne sredine su teme oko kojih je okupljen veliki broj aktivista i eksperata, što se vidi i u analizi izvora. Oni su kao glavni subjekti ili akteri i nosioci izjava u analiziranim medijskim priložima zastupljeni u jednakoj meri kao i predstavnici institucija.

Sa druge strane, nosioci vlasti i političari su retko prisutni u sadržajima na ovu temu, a kada jesu obično su u pitanju protokolarni događaji. Predstavnici javnih preduzeća su, sa druge strane, dosta prisutni, kao i članovi različitih opštinskih organa u čijim resorima je zaštita životne sredine - većinom u svojstvu vršilaca funkcija dajući odgovore o planovima za poboljšanje ekološke slike, na primer, smanjenje zagađenja kroz unapređenje sistema daljinskog grejanja, ozelenjavanje, zatim u temama vezanim

za odlaganje otpada i slično. Oni od novinara dobijaju pitanja vezana za stanje životne sredine, koja su i od interesa za građane, ali su izuzetno retko konfrontirani za nečinjenje ili pogrešno činjenje u sferama života zajednice za koje su odgovorni.

Kada se govori o problemima u stanju i staranju o životnoj sredini, često se ukazuje na probleme, ali retko na to ko je za takvu situaciju konkretno odgovoran. Problem se kontekstualizuje tako da se može posredno zaključiti da bi lokalna, regionalna ili državna administracija trebalo nešto da učine, ali od nosilaca vlasti je samo u iznimnim slučajevima tražen komentar, reakcija ili objašnjenje za probleme o kojima se izveštava.

Na sličan način se često ukazuje i na odgovornost privrede, kao i na svest i ponašanje građana, značaj obrazovanje za ekologiju i slično.

U nekim slučajevima se direktnije ukazuje na odgovornost pojedinih subjekata, posebno javne administracije i privrede, u smislu nečinjenja, ali i neobezbeđivanja informacija. Kao pozitivni primeri u ovom kontekstu izdvajaju se projekat „Dokumentarni TV serijal Zelena patrola na delu“, „Ekološki e-TV magazin Stakleno zvono, Ekolokalizacija otpada“, „Kako i gde građani Srbije odlažu elektronski otpad?“

U radio emisijama „Zaštita životne sredine - Kako da je sačuvamo?“ (RTV M d.o.o. Knjaževac, radio) izvori u većini slučajeva nisu jasno definisani. Najčešće se u kratkoj formi govori o jednoj temi koja je obrađena na osnovu neimenovanih izvora - bilo da se radi o opštoj problematici (klimatske promene u svetu, na primer), ili o podacima vezanim za Knjaževac. Kvalitet emisija, u celini gledano, nije ujednačen. Jedan od razloga za to je i činjenica da su emisije često realizovane uz učešće učenika koji obrađuju ekološke teme, dakle nisu profesionalni novinari. U tom smislu, emisije imaju određen edukativni kvalitet, što za same učesnice i učesnike u kreiranju programa, što za publiku.

O uticaju koronavirusa na realizaciju projekata skrenulo je pažnju tek nekoliko medija, ističući da je dolazilo do usporavanja rada ili izmenjenih okolnosti pod kojima su intervjuisani sagovornici. Na primer, u jednoj emisiji u okviru radio projekta „Eko mozaik Novog Pazara“ navodi se da je pandemija koronavirusa uticala na način pripreme emisija i rada sa sagovornicima, kao i da je zbog svega došlo do izvesnog kašnjenja. U jednoj od radio emisija projekta „Grad u ekološkoj magli“ (DOO „Istok Company“ Salaš, Zaječar), govoreći o Bujanovačkoj banji, govori se i o radu banje u uslovima korone.

VI ZAKLJUČAK

Projekti koje je Ministarstvo kulture i javnog informisanja podržalo u 2020. godini, a koji se bave ekološkim temama i problemima životne sredine, već samim izborom ove za građane sve bitnije teme, formalno ostvaruju javni interes.

Iz ovih projekata je u najvećem broju slučajeva odsutan propagandni ton, što je pozitivan trend, kao i činjenica da ovi projekti nisu nastavak redovnih aktivnosti, izuzev u slučajevima medija specijalizovanih za ovu temu.

Ipak, po načinu na koji su realizovani, njihov kvalitet dosta varira.

Neki projekti - bez obzira na žanr ili platformu koju koriste - imaju veći broj izvora, različitih profila, često eksperte usko specijalizovane za datu oblast („Zelena patrola na delu“, „Ekološki koraci“, „Ekološki e-TV magazin Stakleno zvono, Ekolokalizacija otpada“). Drugi tretiraju teme koje su do sada bile malo zastupljene u našim medijima, poput odlaganja elektronskog otpada („Kako i gde građani Srbije odlažu elektronski otpad?“), održive mode („Održiva moda za zaštitu životne sredine“), ili se na atraktivan način bave temama vezanim za prirodna bogatstva i biodiverzitet („Vrednosti i retkosti Stare planine“, „Plava planeta – Srbija“).

Sa druge strane, finansirani su i projekti u kojima je uočljiv promotivni pristup vezan za funkcionere na lokalnom ili nacionalnom nivou, politizacija teme i širenje neproverenih informacija kao i oni u kojima je količina informacija mala - poput radio emisija koje traju po dva sata, ali su govorni delovi veoma kratki i uopšteni, a praćeni su sa po nekoliko vezanih muzičkih numera.

U poređenju sa nalazima nekih [ranijih BIRN-ovih](#) i drugih nezavisnih analiza, zaključujemo da je u medijskom bavljenju ekologijom, barem kod projekata kojima smo imali pristup, javni interes zadovoljen u većoj meri nego što je to prosek kada je u pitanju finansiranje putem javnih konkursa za proizvodnju medijskog sadržaja od javnog interesa. Ekološki problemi i njihove posledice, na lokalnom nivou posebno, su veoma vidljivi, i mediji su se njima u najvećem broju slučajeva i bavili - neki sa više neki sa manje uspeha.

VII PREPORUKE

MINISTARSTVU	<ul style="list-style-type: none"> ■ Završiti efikasno rad na izmenama Zakona o javnom informisanju tako da doprinese obezbeđenju višeg nivoa zaštite javnog interesa kroz konkursno sufinansiranje. ■ Da temu životne sredine i ekologije drži visoko na agendi zbog dugoročnog značaja koji izveštavanje o toj problematici ima na sve građane. ■ Inicirati formiranje onlajn aplikacije koja bi služila za podnošenje konkursnih prijava, prateće dokumentacije i narativnih i finansijskih izveštaja. Ovo bi uveliko olakšalo i proces evaluacije jer bi sva potrebna dokumenta bila dostupna u onlajn bazi.
MEDIJIMA	<p>Da nastave proaktivan fokus na teme iz oblasti životne sredine i ekologije i nakon što su im projekti završeni, ili da osmisle nove - jer je značaj informativno-edukativne uloge medija u ovoj oblasti izuzetan, a sama tema utiče na kvalitet svakodnevnog života svih građana i građanki, ali i na buduće generacije.</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ Analitički i istraživački pristup bi takođe trebalo negovati, gde god je to moguće, uključujući otkrivanje i ukazivanje na nedovoljna činjenja ili aktivnosti usmerene protiv javnog interesa institucija koje bi trebalo da štite živote građana i okruženje u kome žive. ■ U analizi mogućih rešenja ekoloških problema, bilo bi dobro više ukazivati na konkretna rešenja koja su već primenjena i dobre prakse ako postoje, kako bi mogućnost unapređenja situacije bila manje apstraktna. ■ Potrebno je, u zavisnosti od teme i konteksta, utvrditi da li postoji odgovornost konkretnih aktera (privrede, lokalna ili nacionalne administracije...) i uz odgovarajuće podatke na to ukazati. ■ Mediji bi takođe trebalo, kad god je to moguće, da se udružuju sa drugim redakcijama i organizacijama građanskog društva kako bi se ovaj bitan problem osvetlio i stavio u žižu javnosti.

ANEKS - Ilustrativni primeri podržanih projekata

1. „Ekološki koraci“ (Medijski istraživački centar, Niš - internet) obrađuje niz ekoloških tema od važnosti prvenstveno za jug Srbije, ali zajedničke i ostatku zemlje: zagađenje vazduha, vode, problemi sa mini hidro-elekttranama, značaj obrazovanja u ovoj sferi, biodiverzitet i njegova održivost. Neki od naslova su: „Zelenilom protiv zagađenog vazduha i lošeg zdravlja“; „Kakve su nam reke – odgovornost je i na industriji“; „Sudbina Rakitske reke: “Očekujemo pozitivan ishod“; „Za odgovornost prema prirodi najvažnija edukacija“. Među sagovornicima i osobama čije se izjave prenete iz drugih medija je širok dijapazon profila: aktivistkinje i aktivisti različitih udruženja (predstavnik „Odbranimo reke Stare planine“, predstavnica Inicijative „Pravo na vodu“), zatim privrednici i predstavnici privrednih subjekata, stručnjaci različitih delatnosti: inženjer energetike, biolog i naučni saradnik na departmanu za biologiju i ekologiju Prirodno – matematičkog fakulteta u Nišu, ornitolog; predstavnici javne administracije na različitim nivoima: gradska većnica Niša zadužena za zaštitu životne sredine, direktor turističke organizacije Sokobanje, predsednik Mesne zajednice Vrmdža meštanin i predsednik mesne zajednice sela Rakita, osoba iz Ministarstva za zaštitu životne (telefonski razgovor); građani, među kojima turisti, i jedna niška porodica koja se opredelila za program subvencija za zamenu stolarije.
2. „Kako i gde građani Srbije odlažu elektronski otpad?“ (internet izdanje lista Danas) bavi se aktuelnom temom odlaganja elektronskog otpada, koga ima sve više, a ova problematika je u našem sistemu nedovoljno regulisana. Kroz serijal od šest tekstova - članke, jedan autorski komentar i jedan intervju - ova tema je detaljno obrađena. Među sagovornicima su izvršni direktor Demostata Aleksandar Stefanović nakon istraživanja koje su sprovedli za Danas na ovu temu, generalna sekretarka Udruženja reciklera Srbije Suzana Obradović, generalni sekretar - Zvezdarski Ekološki centar–ZEC, konsultantkinja Svetske zdravstvene organizacije za životnu i radnu sredinu i zdravlje. Korišćeni su i sekundarni izvori: sajt Udrženja reciklera, izveštaj Agencije za zaštitu životne sredine, podaci Eurostata. Tekstovi su u formi članka, uz autorski komentar ekspertkinje za odlaganje i reciklažu otpada.
3. „Vrednosti i retkosti Stare planine“ (Privredno društvo Televizija Pirot DOO, Pirot - televizija, serijal reportažnih emisija) serijal reportažnih emisija urađen je na visoko-profesionalan način - u sadržinskom i vizuelnom smislu (snimanje

na lokacijama širom planine, korišćenje dronova i slično), obrađene su teme prvenstveno vezane za biodiverzitet Stare planine iz različitih uglova. Sagovornici se takođe intervjuišu na lokacijama na kojima se snima, što doprinosi autentičnosti doživljaja snimljenog medijskog materijala. U emisijama govori veliki broj stručnjaka, aktivista, i pripadnika administracije na lokalnom nivou. Neki od njih su: stručni saradnici Zavoda za zaštitu životne sredine - za oblasti botanike, geomorfologije, ornitologije, diplomirani geograf, zatim planinari, meštani, planinski vodič (član Gorske službe spašavanja), direktor Turističke organizacije Pirot, upravnik Parka prirode Stara Planina. Emisije imaju i dobru gledanost na YouTube - od po nekoliko hiljada, pa do deset hiljada pregleda po emisiji do sada.

4. „Plava planeta – Srbija“ (Sremska Mitrovica - televizijska produkcija), reportažne emisije autora Branka Srđića, govore o zagađenju vodotokova, ali i o bogatstvu vodopadima u Srbiji. Postoji i edukativni deo o vodama sveta, na početku i kraju emisije. Snimano je na većem broju lokacija širom zemlje, kontroverzama vezanim za male hidro-elektre (kako se navodi: čovekovom sve većom potrebom za energijom i istovremeno sve većom potrebom za životom u zdravoj sredini), zagađenju u okolini Prokuplja, nacionalnim parkovima u Srbiji, jezerima, problemu poplava, fabrikama za prečišćavanje otpadnih voda i ulaganjima koja su potrebna za njihovu izgradnju, saobraćaju na rekama, pristupnim pragovima Evropskoj uniji vezano za vode.
5. Dokumentarni TV serijal „Zelena patrola na delu“ (Novi Sad - televizijska produkcija), u opisu postignutih rezultata navodi se i to da je nakon emitovanja njihovih emisija nekoliko problema rešeno i počelo rešavanje drugih problema u oblasti održivog razvoja i zaštite životne sredine. Takođe dobijena su medijska priznanja za dokumentarnu reportažu, emisija „Ode naša šuma“ (posvećena seči šuma na Fruškoj Gori) nagrađena je festivalu „Silafest 2020“ u Velikom Gradištu. Emisije su rađene uz problemsku obradu tema i ukazuje se na odgovornost različitih aktera za određenu situaciju, ponekad uz direktnu konfrontaciju aktivista na terenu sa predstavnicima preduzeća koja učestvuju u, recimo, seči šuma, ili ljudima koji upravljaju Nacionalnim parkom Fruška Gora.
6. „Između nečijeg i ničijeg“ (internet) projekat autora Zorana Nikolića tema je originalna - uticaj zastarelih privrednih postrojenja u Kraljevu i okolini na životnu sredinu. Tekstovi

su pisani u nekoj vrsti komentara cele situacije, bez navođenja izvora, osim okruglog stola koji je na ovu temu održan pre nekoliko godina. Tekst o ovoj temi objavljen je i u listu Danas, pa je na taj način problem stigao i do šire publike.

7. „Eko mozaik Novog Pazara“ (radio), projekat autorke Katarine Radović, bavi se temama kao što su energetska efikasnost, zagađenje vazduha, prelazak grada na toplanu na biomasu, gasifikacija u gradu, upravljanje otpadom, uklanjanje divljih deponija u okolini Novog Pazara, značaju sadnje drveća, značaju reciklaže. U četiri polusatne emisije govore: načelnik odeljenja za zaštitu životne sredine pri gradskoj upravi, projekt menadžer toplane na biomasu, ekspertkinja za upravljanje otpadom, predstavnica OEBS-a, građani. Iako se najviše govori o odgovornosti građana za nebrigu o okruženju u kome žive, ukazuje se i na odgovornost privrede i drugih činilaca.
8. „Školski zeleni press 2020.“ (Ekološko udruženje građana „Zeleno pitanje“ - štampa), projekat uključuje časopis koji se obraća deci školskog uzrasta. Objavljeni su učenički radovi, na različite teme od značaja za stanje i zaštitu životne sredine. Iz tog razloga, nema klasičnih medijskih žanrova, pa ni izjava. Kako se u izveštaju o projektu navodi, rezultati su mereni time koliko je škola, učenika i nastavnog osoblja upoznatih sa akcijom; upoznavanje šire javnosti sa akcijom; broj škola koje su učestvovala u akciji; kvalitet radova. Neki od objavljenih tekstova: „Grad pored Dunava se ne vidi od smeća“; „Planeta je naš dom, nemaš prava da je zagađuješ“; „Planeti je potrebna pomoć“; „Ekološka bajka o srećnoj deci i belim labudovima“; „Sram nas bilo i drvo je zaplakalo“; „Planetko kaže ‘reciliraj’“.
9. „Održiva moda za zaštitu životne sredine“, (Adria Media, štampa) projekat je obradio temu o kojoj se sve više govori na globalnom nivou - o održivoj modi i njenom uticaju na zaštitu životnog okruženja. Tekstovi su objavljeni u magazinu Elle, uključujući i njegovo Internet izdanje, ali trenutno nisu dostupni. Uz to, snimljen je i video prilog/podkast sa predstavnicom organizacije „Fahion Revolution“ na temu koja je pokrivena projektom. Obradene teme uključuju: „Razvojni put eko bunde“; „Iz druge ruke“; „Zašto je polovna odeća u fokusu više nego ikada ranije“; „Otkrivamo: Zašto ni pravo ni veštačko krzno više nisu u modi“.